

ד"ר נסים אליקים

כל 'אנשים' שבמקרא - לשון חשיבות"

גדול כוחו של רש"י בהגדרות וכללים לשוניים שהם אבני היסוד לפירושו למקרא¹.
על אחד מכללי לשון אלה, כתב רש"י בפירושו לבמדבר י"ג, ג:

**"כלם אנשים - כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות.
ואותה שעה כשרים היו"**².

ברצוננו לבחון:

- א. היקף תקפותו של כלל זה.
- ב. באילו מקראות נדרש רש"י לבאר עפ"י כלל זה, ומדוע?

היקף תקפותו של כלל זה בפירושי רש"י לתורה

נציין תחילה שהשמות "איש" או "אנשים" כשמות נפרדים, סמוכים או עם כינויי השייכות שלהם, נמצאים במקרא בתפוצה של כאלפיים ומאה שבעים וחמש פעמים³. ורק בחמשה עשר מקראות בלבד נדרש רש"י להתייחס בפירושו, במישרין או בעקיפין לתוכן הכלל הלשוני דלעיל.
ממיון מקומות אלו בפירושו לתנ"ך ניתן להסיק מה כלול במושג "חשיבות" המגדיר "אנשים" במקרא.

תחומי החשיבות

(א) גדולה ומעלה שלטונית

1. בראשית מ"ד, טו: "... הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמני".
רש"י: "הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו' - הלא ידעתם כי **איש חשוב** כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסברא ובינה כי אתם גנבתם הגביע".
2. שמואל א' י"ז, יב: "... ושמו ישי ולו שמנה בנים והאיש כימי שאול זקן בא כאנשים".
רש"י: "באנשים - נמנה בכנסיות החשובים"⁴.

1 חלק מכללים אלו הביא ע"צ מלמד, מפרשי המקרא, דרכיהם ושיטותיהם ירושלים תשל"ח, עמ' 415-418.

2 דברי רש"י נשענים על במד"ר טז, ה; שם כב ב; טו כג ובמכילתא בשלח, מסכתא דעמלק פרשה א'.

3 ובשלשה מקראות השם איש בריבוי הוא "אנשים": ישע' נג ג; תה' קמא ד; משלי ח ד.

4 ראה גם רש"י לדבה"א כו ח.

(ב) גבורה

1. משלי יח, ד: ”מים עמוקים דברי פי- איש נחל נבע מקור חכמה”. רש”י: ”דברי פי איש- כל איש שבמקרא לשון גבור, גדול בגבורה הוא”.
2. משלי י”ח, יד: ”רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה”. רש”י: ”רוח איש- רוח גבר שהוא איש גבור...”
3. ישעיה ב’, ט: ”וישח אדם וישפל איש...”
- רש”י: ”וישח אדם- הקטנים; וישפל איש- הגדולים והגבורים אנשי החיל”⁵.

(ג) אדנות ובעלות

- בראשית ט’, כ: ”ויחל נח איש האדמה ויטע כרם”.
- רש”י: ”איש האדמה- אדוני האדמה, כמו: ’איש נעמי’ (רות א’, ג)

(ד) יראת חטא, צדיקות וכשרות

1. במדבר ל”א, ג: ”... החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין...”
- רש”י: ”אנשים- צדיקים. וכן ’בחר לנו אנשים’ (שמ’ יז ט), וכן: ’אנשים חכמים וידועים’ (דברים א’, יג)”.
2. במדבר י”ג, ג: ”וישלח אתם משה... כלם אנשים ראשי בני ישראל המה”.
- רש”י: כלם אנשים- כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ואותה שעה כשרים היו.
3. שמות י”ז, ט: ”ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק...”
- רש”י: בחר לנו אנשים- גבורים ויראי חטא שתהא זכותך מסייעתך⁶.

(ה) נבואה

1. ישעיה ז’, יג: ”... המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם את אלהי”.
- רש”י: הלאות אנשים- נביאי ד’.
2. במדבר י”א, כו: ”וישארו שני אנשים במחנה... והמה בכתבים ולא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה”.
- רש”י: ”וישארו שני אנשים- מאותן שנבחרו אמרו: אין אנו כדאי לגדולה זו”.

כל מי שיש בו אחת ממידות או מעלות אלו ראוי להכלל בהגדרת ”איש” או

5 וכן רש”י לשמ’ טו ג: ”ד’ איש מלחמה”; שמ’ יז ט: ”בחר לנו אנשים”; דבהי”א כו ח: ”איש חיל”; שמו”א יז ד: ”איש הבינים”.

6 וכן רש”י לשמו”א א יא: ”זרע אנשים”; ישע’ נט טז: ”וירא כי אין איש”; זכ’ ז יב: ”ורגם מלך ואנשיו”; תה’ מט ג: ”גם בני איש” ובעקיפין גם פירושו לשמ’ ב יב. ובמל”א ב, ב: ”וחזקת והיית לאיש” ת”י: ”ותהא לגבר דחיל חטאין”. ומלת הלואי צדיק/ צדיקים, מצאנו במל”א ב לב וביחז’ כג מה- ”אנשים צדיקים” וכן בבר’ ו ט ובשמו”ב ד יא: ”איש צדיק”.

"אנשים" שהם לשון של חשיבות.⁷

האם כל "אנשים" שבמקרא לשון חשיבות?
 הדבר תלוי בהבנת הכלל, האם הוא גורף לכל מקום במקרא בו יש איזכור של "איש/
 אנשים", או שהכלל מצומצם רק לכתובים בהם תיבות אלו יתרות או משמשות
 כתואר. כפי שנראה להלן, חלקו בכך כמה מפרשני רש"י על התורה. לעמת הרא"ם,
 דבק טוב ואחרים, הכלל מצומצם, ולדעת גור-אריה, הכלל רחב.
 לדעה המצמצמת את משמעות הכלל, נוכל להבין מדוע:
 א. רש"י לא פרש כדרכו כך בהיקריות הראשונות של מלה זו במקרא.
 ב. רש"י פרש כך רק בחמשה עשר מקראות ובודאי טעמו עמו מדוע עשה זאת
 רק במקומות ספורים אלו.
 לפי גישה זו, אין זה כי אם שמשמעויותיה הראשוניות הבסיסיות של המלה איש/
 אנשים לא זו ממקומם והם:

א. בגרות גילית

1. רש"י למס' נזיר כט ע"ב, ד"ה:
 "לאיש מדאורייתא – ... איש הוי מבן שלש עשרה שנה ולא בפחות, שלא מצאנו
 בכל התורה שיהא קרוי "איש" בפחות מבן שלש עשרה, אבל בבן שלש עשרה
 מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב: 'ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו'
 (בר' לד כה), וגמירי: שמעון ולוי בההיא שעתא בני שלש עשרה הוו..."
 2. סנהדרין סט ע"ב:
 "וכי עבד בצלאל משכן, בר כמה הוי? - בר תליסר, דכתיב: "איש איש ממלאכתו אשר
 המה עשים"
 ופרש רש"י: "... דקרי ליה איש איש ממלאכתו..."

ב. כל אחד ואחד

1. אסתר א', ח: "... לעשות כרצון איש ואיש"
 רש"י: "לעשות כרצון איש ואיש – לכל אחד רצונו".
 2. נחמיה י"א, כ: "ושאר ישראל הכהנים הלויים בכל ערי יהודה איש בנחלתו"
 רש"י: "איש בנחלתו – כל אחד בנחלתו היו יושבים"⁸.

7 ועיין גם רד"ק, ספר השרשים, ברלין, 1847, ד"צ ירושלים, תשכ"ז, ערך "איש".

8 וכן רש"י לנחמיה ז, ו: "איש לעירו – כל אחד לעירו".

משמעות זו אינה רק ביחס לבני אדם, זכרים ונקבות, אלא גם בבעלי חיים וגם בדוממים⁹. משמעויות בסיסיות אלו מסבירות מדוע לא פרש רש”י בהיקריות הראשונות של המלים איש/ אנשים, במשמעות של חשיבות למרכיבי הגדרתה כפי שפורטו לעיל.

מתי נדרש רש”י לחרוג מהמשמעויות הבסיסיות וּדְרַשׁ אִישׁ/אֲנָשִׁים – לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת?

כאמור, בתשובה לשאלה זו, נמצא במפרשי רש”י על התורה כמה גישות:

א. כשהתיבות ”איש” או ”אנשים” משמשות כתואר – לשון חשיבות

הרא”ם¹⁰ בכמה מקומות בהתייחסו לדברי רש”י כותב:

1. שמות ב’, יג: שני אנשים

”ומה שאמרו ‘כל אנשים שבמקרא – לשון חשיבות הוא’¹¹... אינו אלא כשהם נאמרים בדרך תואר בלבד, כמו: ‘כלם אנשים’ (במדבר יג ג), ‘וחזקת והיית לאיש’ (מל”א ב, ב).”

2. במדבר י”ג, ג: ”כלם אנשים”

”... בכל מקום שבא מלת אנשים במקום תואר, כמו ‘כלם אנשים’, ‘וחזקת והיית לאיש’, אבל כשלא יהיו במקום תואר, כמו: ‘ויאמרו האנשים אל לוט’ (בר’ יט יב), ‘ואת האנשים אשר פתח הבית’ (בר’ יט יא), ‘שלח לך אנשים’ (במ’ יג ב) – כלם לשון אנשים ממש הם ולא חשובים. והראיה על זה, שאחר שאמר: ‘שלח לך אנשים’ חזר וכתב: ‘כלם אנשים’ – להורות על חשיבותם...”

ובכן, רק במשפטים שהמלים ”אנשים” או ”איש” משמשות כתואר הן נדרשות לשון חשיבות. דוגמאות לכך: ”כלם אנשים” (במדבר י”ג, ג), כי מה מקרא חסר בלי תיבת ”אנשים”. התורה יכלה לכתוב ”כלם ראשי בני ישראל המה” כי הרי כבר נאמר

9 בעח”י: בר’ ז, ב. בדוממים: שמ’ כו ג וראה שם דברי רש”י וכן שמ’ כה כ; וישע’ מ, כו – ביחס לכר כבים; שם כו, ה; מל”א ז, ל. וראה: י’ אבינרי, היכל רש”י, ב’, מלון הפירושים, ירושלים, תשמ”ה, עמ’ מב – מג.

10 הרא”ם – ר’ אליהו מזרחי, מגדולי פרשניו של רש”י.

11 במד”ר טז, ה: ”ובכל מקום שנאמר ‘אנשים’ – בני אדם צדיקים הם” וכן שמו”ר כו ג; במ”ר כב ב; ומכילתא, בשלח, מסכתא דעמלק, פרשה א’. ובבמ”ר טו כג, התיבה ”איש” היא אף במעלה יתרה מאשר ”אנשים”.

בפסוק הקודם "שלח לך אנשים!" כמו"כ התורה הרי מונה אותם בשמותם! וכך משפטים אחרים כמו: "וחזקת והיית לאיש" (מל"א, ב', ב); "הלא איש אתה" (ירמ' ה ג); "גם בני אדם גם בני איש" (תהילים מ"ט, ג); "זרע אנשים" (שמו"א א', יא); "זקן בא באנשים" (שמו"א י"ז, יב); "נחש ינחש איש אשר כמוני" (בראשית מ"ד, טו); "החלצו מאתכם אנשים" (במדבר ל"א, ג) ועוד¹².

אך במקום שתיבות "איש"/"אנשים" לא באו כתואר, משמעותן היא פשוט – גברים כפי שכתב הרא"ם לבמד' יג ג: "אבל כשלא יהיו במקום תואר... כלם לשון אנשים ממש הם ולא חשובים". חריגות כמו "שני אנשים עברים" (שמות ב', יג), התיבה "אנשים" באה לשם גזרה שוה כדי לזהות מיהם אנשים אלה, וכפי שחז"ל קבעו שהם דתן ואבירם עפ"י: "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים" (במדבר ט"ז, כו)¹³.

ב. כל אנשים – לשון חשיבות מלבד בעלי דבר לרעה

המהר"ל מפראג, בפירושו "גור אריה", דוחה את הסברו של הרא"ם כי הרי מצאנו "אנשים" שלא באו במשפט כתואר ובכל זאת דרשם רש"י לשון חשיבות, כמו: "בחר לנו אנשים" (שמות י"ז, ט)¹⁴, אלא לדעתו: "סתם אנשים הוא בודאי צדיקים בכל מקום, כי לשון 'איש' הוא בא בכל מקום על שהוא בעל דבר¹⁵, כמו: 'הלא איש אתה ומי כמוך בישראל' (שמו"א כו טו), ולפיכך לשון איש שהוא בעל דבר, וכל בעל דבר הוא חשוב, ומ"מ כשהוא באה אצל רעה הוא בא על בעל דבר לרעה"¹⁶.

לדברי המהר"ל, כל "איש"/"אנשים" הוא לשון חשיבות, מלבד:

א. כשתיבות אלו באות בהקשר לאנשים עושי רע, כמו: "שני אנשים עברים נצים" (שמות ב', יג), שאינם חשובים כי חז"ל זיהו אנשים אלה כדתן ואבירם שהם רשעים עפ"י גזרה שוה מפסוק אחר: "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים" (במדבר ט"ז, כו) ועפ"י זיהו את "האנשים" שהותירו מהמן בניגוד למצוה, שהם דתן ואבירם: "דיותירו אנשים" (שמות ט"ז, כ)

12 ראה לעיל בדוגמאות שהובאו ביחס לתקפות הכלל הזה בפירושי רש"י. וכן משפטים כמו: "כי זה משה האיש" (שם' לב, א), "האיש משה" (שם' יא ג), "והאיש משה" (במ' יב ג), "האיש אלקנה" (שמו"א א, א, כא); האיש הלוי (שופ' כ, ד), "איוב שמו והיה האיש" (איוב א, א).

13 אמנם ניתן להסביר שדתן ואבירם הם חשובים ולכן מתוארים בתואר "אנשים", שהרי מצאנו בשמ' ד יט: "כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך" שפרש רש"י שם: "מי הם? דתן ואבירם. חיים היו אלא שירדו מנכסיהם והעניי חשוב כמת", משמע שעד כה היו עשירים ובעלי השפעה, אך עושר אינו קריטריון לחשיבות באספקט של חז"ל ומפרשי התורה.

14 וכן פירוש רש"י לזכ' ז יב: "ורגם מלך ואנשיו".

15 עפ"י שבת לז ע"ב: "מרי דעובדא", איש הכשר במעשיו.

16 גר"א על שמ' ב יג: "שני אנשים". גם הרשע הוא בעל דבר לרעה, אך אינו חשוב גם כאשר נאמר עליו "איש" ולרבים "אנשים".

וכך גם לגבי אנשי סדום: ”ויאמרו האנשים אל לוט” (בראשית י”ט, יב) וכן ”ראת האנשים אשר פתח הבית” (בראשית י”ט, יא). באשר למרגלים ששלח משה, הם אנשים כשרים בעת בחירתם למשימה ולכן כתב רש”י במדבר י”ג, ג: ”כלם אנשים – כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות. ואותה שעה כשרים היו”.

ב. כשברור עפ”י ההקשר שמדובר באנשים רשעים או שאינם רשעים, כמו באנשים הבאים לדין – ”ועמדו שני האנשים” (דברים י”ט, יז), התיבה ”האנשים”, נדרשת: ”אנשים ולא נשים”. או ”יצאו אנשים בני בליעל” (דברים י”ג, יד) שבמפורש מתוארים כבני בליעל, התיבה ”אנשים” נדרשת: ”אנשים ולא נשים”¹⁷. ולא מלשון חשיבות.

ולכן, באותם מקומות שפרש רש”י איש/ אנשים לשון חשיבות, אין הוה אמינא לדרוש ”אנשים ולא נשים” ומכאן דרשתו – לשון חשיבות. על כלל גורף זה, ניתן להקשות: מדוע אין רש”י מזכירו בהיקרויות קודמות בתורה לפני במדבר י”ג, ג, והן רבות!

ג. כשהתיבות ”איש/ אנשים” מיותרות בפסוק – לשון חשיבות

מבלי להתייחס אם המלה משמשת כתואר, כדעת הרא”ם, או בגישה הגורפת של המהר”ל, אומר בעל פירוש ”דבק טוב”, סופרקומנטר של רש”י¹⁸, כי הקריטריון לדרשת החשיבות מהתיבות ”איש/ אנשים” הוא אם המלה יתרה בכתוב, ואינה נצרכת אף לגופה כדי לאפוקי נשים.

לפי דבריו, המלים ”איש/”/”אנשים” יכולות להכתב גם ביחס לרשעים, כמו ביחס לצדיקים. כך פרושו לבמ’ יג ג:

”כלם אנשים. קשה לרש”י: למה לי, דהא ”אנשים” כתיב בתחלת הפרשה,

ומשם נפקינן שהם אנשים. לכן פרש: ’כל אנשים וכו’...”

ואין להקשות למה לא פירש כן רש”י על ”אנשים” שבתחילת הפרשה? ויש לומר: לפי שאנו צריכים לגופו – לאפוקי נשים. אבל עתה שכבר מיעט נשים מ”אנשים” הראשון, קשה: ”אנשים” השנית למה לי? דאי לא מיותר השנית, אין להוכיח כלל, שהרבה פעמים נכתב ’אנשים’ והם רשעים, גבי סדום בכמה מקומות! אלא הכי פירושו: כל ’אנשים’ שבמקרא, רוצה לומר – שהוא מיותר, הוא לשון חשיבות. ובזה סרה תלונות המפרשים”.

כגישת בעל ”דבק טוב”, פרש גם ר’ יעקב טולידאנו בעל פירוש ”אהל יעקב”, פירוש

17 ראה גור אריה לשמ’ ב יג; מב’ יג ג.

18 הוא ר’ שמעון אונשבורג הלוי. פירושו ”דבק טוב” הודפס בשנת שמ”ג (1583) ונדפס מחדש עם תיקונים, ירושלים, תש”ן.

על פירוש רש"י על התורה¹⁹ בפירושו לדב' א יג: "הבו לכם אנשים":
 "... משום דשאני הכא שהיא יתירה לגמרי, דלא הוה ליה למימר כי אם:
 'הבו לכם חכמים ונבונים', אבל התם בפרשת שלח, לאו יתירא היא, דהיאך
 יאמר: 'שלח לך ויתורו!' ובהכרח דאורחא דמילתא למימר אנשים"²⁰.

בחנית שלש הגישות הנ"ל עפ"י פירושי רש"י לתורה

1. רש"י לבראשית מ"ד, טו: "הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו' – הלא ידעתם כי איש
 חשוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסברא ובינה כי

אתם גנבתם הגביע".

לכאורה, הרי הגביע לא היה ביד יוסף בעת דברו אל אחיו, ואיך הוא אומר: "הלא
 ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני?"

לדעת הרא"ם המלה "איש" באה כתיאור ליוסף, אשר בהיותו שליט ורגיל הוא בניחוש,
 אף אם הגביע לא נמצא בידו, מומחה הוא בניחוש "מדעת ומסברא ובינה".

לדעת הגור-אריה, התיבה "איש" מביעה חשיבות עפ"י הכלל הגורף ש"כל אנשים
 במקרא – לשון חשיבות", ויוסף הוא בעל דבר, כשר וצדיק ואין לשלול ממנו חשיבותו
 שמתבטאת בידיעה מורחבת בניחוש גם אם הגביע לא בידו.

לדעת "דבק טוב", המלה "איש" יתרה בפסוקנו והמקרא יכול היה לכתוב: "הלא
 ידעתם כי נחש אנחש" ותו לא.

2. רש"י לשמ' יז ט: "בחר לנו אנשים – גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן.
 ד"א. בחר לנו אנשים – שידועין לבטל כשפים לפי שבני
 עמלק מכשפין היו".

בפירושו הראשון נקט רש"י כת"י שכתב: "בחר לנו גבורין גְּבִרִין ותקיפין
 בפיקודיא" – גם גבורים וגם זהירין מאוד במצוות"²¹.

לדעת הרא"ם אם באנשי מלחמה מדובר, למה כתוב "בחר" היה לו לכתוב: "קח לנו
 אנשים", על כן "אנשים" כאן הם לא רק גבורים כפשוטה של המלה, אלא משמשת
 היא גם כתואר – יראי חטא. הסבר זה דוחה את קושית המהר"ל על הרא"ם מפסוק
 זה.

לדעת גור-אריה, "כל אנשים – לשון חשיבות", כולל בפסוקנו ודאי הוא שאין
 אנשים אלה רשעים וכמו"כ לא יתכן לומר שבא למעט נשים ע"כ לשון חשיבות
 ביראת ד' מלבד היותם גבורי מלחמה.

19 י' טולידאנו, אהל יעקב, ירושלים, תשכ"ז.

20 וכך גם דרכו של הט"ז, דברי דוד לשמ' ב יג; וכן גישת בעל מנחת יהודה לבמ' לא יג.

21 במכילתא, בשלח, מסכתא דעמלק, פרשה א' יש מחלוקת: "ר' יהושע אומר: גבורים, ר' אלעזר
 המודעי אומר: יראי חטא. ראב"ע נקט כדעת ר' יהושע, ת"י נקט כדעת שניהם ורש"י הלך בע-
 קבותיו.

לדעת ”דבק טוב”, לימודו של רש”י, להיות אנשים אלו יראי חטא, היא לא מהמלה ”אנשים” אלא מהפועל ”בחר”, כדבריו: ”ודיוקו של יראי חטא מכח מלת ’בחר’.. נוסף ונעיר, כי לפסוק זה, הביא רש”י שני פירושים ולא הסתפק כדרכו בפירוש אחד. על כך עומד ר’ דוד פראדו, בעל ”משכיל לדוד” שהסביר את הצורך בשני הפירושים. לדעתו, אם מדובר רק בצדיקים ויראי חטא הלא מוכרים הם לכל, ומה צורך לבחור אותם ודיו לומר ”קח לנו אנשים” לכן הוסיף פירוש שני, אלא שלתוכן פירוש שני אין זכר במקרא והוא ”וצא הלחם” ואחרי ד”ה: ”מחר” שהם מאוחרים בפסוק, כדי לרמוז על מעשי הכשפים העמלקיים שנעשים בעת המלחמה.

3. רש”י לבמדבר ל”א, ג: ”החלצו מאתכם אנשים – צדיקים...” לגישתו של הרא”ם, ברור הדבר שהלוחמים הם גברים ולא נשים ומה צורך במלה ”אנשים” בפסוקנו? על כך כותב הרא”ם: ”על כרחך לומר שלא בא הכתוב אלא לתארם בתואר האנושות שיהיו אנשים כשרים, דומיא ד’כלם אנשים’ (במדבר י”ג, ג).” מה עוד כשהכתוב אומר ”מאתכם”, היינו אנשים! לגישת גור אריה, כתיבת המלה ”אנשים” ככללם של חז”ל המקיף, כוונתה לצדיקים אשר בזכותם יהיה נצחונם של ישראל מובטח. לגישת ”דבק טוב”, מלת: אנשים” יתרה בפסוק שהיה לו למקרא לכתוב רק: ”החלצו מאתכם לצבא”²² שהרי ודאי הוא שאין נשים יוצאות למלחמה.

4. רש”י לדב’ א’, יג: ”הבו לכם אנשים – וכי תעלה על דעתך נשים, מה ת”ל אנשים? צדיקים.” המלה ”אנשים” בפסוקנו נראית מיותרת כי דיו לכתוב: ”הבו לכם חכמים וידועים” לכן, לדעת הרא”ם התיבה ”אנשים” היא תואר – צדיקים, כי הרי לא יתכן שלא ימנה צדיקים בין שאר התארים הנדרשים לדיינים²³. לדעת גור – אריה, ”לשון אנשים בא בכל מקום על שהוא בעל מעשה... ואדם כשר הוא בעל מעשה ולא הרשע... והאדם הצדיק הוא בעל מעשה לפי מעשיו ולפי האמת...”²⁴. לדעת הדבק טוב, כאמור המלה ”אנשים” בפסוקנו מיותרת ולכן נדרשת בגלל יתורה²⁴. בדרך זו, יתבארו פסוקי מקרא אחרים גם בנ”ך שבהם התיבות ”איש” / ”אנשים” נתפרשו ברש”י בלשון של חשיבות²⁵.

22 כך: ”באר יצחק” מפרשני רש”י וכן ”דבק טוב”, וכן ”מנחת יהודה”.

23 ראה גם באר יצחק.

24 ראה גם: שפתי חכמים; אוהל יעקב; ובאשר לבמ’ יג ג: ”כלם אנשים” כבר הרחבנו לעיל.

25 שמו”א א יא; שם יז יב; ישע’ ז יג; שם נט טז; זכ’ ז ב; תה’ מט ג; דבהי”א כו ח.

בדיקת גישתם של פרשני מקרא אחרים, מראה שרובם נקטו בגישת המהר"ל, המרחיבה את הכלל ולא מצמצמת אותו.

לדבריהם, כל איש/ אנשים שבמקרא- לשון חשיבות, מלבד אלה שמעשיהם פגומים.

בולט בעקביות הוא ר' משה אלשיך בפירושו לתורה "תורת משה":

1. ויקרא כ"ה, יז: "אל תונו איש את עמיתו- לומר הלא בעיניך אתה איש שהוא

חשוב, ככל איש או אנשים שבמקרא..."

2. במדבר ל"א, מט: "ולא נפקד ממנו איש- שהוא מהיות צדיק. כי כל אנשים שבמקרא

צדיקים, כנודע מרבותינו ז"ל (תנח" ששלח, ד)²⁶.

וכן בפירושו, "משאת משה" למגילת אסתר, ב', ה:

"... כאשר ידענו כי כל סתם אנשים או איש שבמקרא הוא רשום צדיק,

כמאמרם ז"ל (במד"ר טז, ה)... והענין "איש יהודי", כלומר איש צדיק הוא."

בגישה זו, הלך גם רבינו בחיי לשמ' לה לה בצטטו שם את הפסוק מתה' צב ז:

"... איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת. הזכיר 'איש' שהוא לשון

חשיבות ומעלה, ולומר כי אף האיש שהוא גדול בחכמה, בער הוא, תרגום

בהמה בְּעִירָה. והנה נחשב הוא כבהמה אצל חכמת השכינה."

ובספר "עץ הדעת טוב", פרשת וישב כתוב:

"והנה אע"פ שראינו פגם ליהודה בענינים האלה כנז', אינו כל כך כמו

שנחשוב שנתחבר לאנשים ריקים, רעהו העדלמי וחותרו הכנעני, ולכן הזכיר

הכתוב בשניהם לשון 'איש' להודיע כי חשובי העיר ההיא היו וגדולים. כי

כל איש או אנשים שבמקרא- לשון חשיבות ויראת חטא וכשרות הוא. וזהו

שאמר: 'איש עדלמי', 'איש כנעני'."

וכן פירושו בפרשת מטות, במדבר ל"א, נ: "וזהו שאמר: איש אשר מצא. ואין איש

אלא לשון חשיבות, אז משה 'ויקח מאתם'²⁷.

זוהי גם המשמעות בלשון חז"ל, כמו: "ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש"

(אבות ב, ה) או "איש פלוני- לשון חשיבות כדאשכחן באבות, פרק קמא: איש סכו,

איש צרידה, איש ירושלים" (תוי"ט סנה' ג, משנה ו').

26 וכך ג"כ אלשיך לבמד' יג א- ג: "כלם אנשים; שם, כה יד: "ושם איש ישראל המוכה"; שם, לא א- ו: "החלצו מאתכם אנשים"; שם לב כ- לב: "כלנו בני איש אחד"; דב' א כב: "נשלחה אנשים".

27 וכך גם בזוהר, חלק ג, דף קנ"ח ע"א: "כלם אנשים- כלהו זכאין הוו ורישי דישאל הוו". כך פרשו גם אה"ח לשמ' יח ז; שם, לה כא; במד' יד לו; שם, כג יט; שם כה יד; וכך פירוש בית הלוי לבר' מד טז: "האיש אשר נמצא הגביע..." וכן בעל עקידת יצחק בשערים: מב, עו, פד. ובין האחרונים בעל הכתב והקבלה לשמ' ב, יב: "וירא כי אין איש".